

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Jõustumise kp:
Avaldamismärge:

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
otsus
algtekst
14.01.2014
RT I, 17.01.2014, 21

Riigilõivuseaduse § 57 lõike 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll

Vastu võetud 14.01.2014

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-53-13
Otsuse kuupäev	14. jaanuar 2014
Kohtukoosseis	Eesistuja Priit Pikamäe, liikmed Tõnu Anton, Ott Järvesaar, Lea Kivi ja Lea Laarmaa
Kohtuasi	Riigilõivuseaduse § 57 lõike 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 31 955 euro 82 senti kuni 38 346 eurot 98 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 3515 eurot 14 senti
Menetluse alus	Harju Maakohu 15. oktoobri 2013. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-11-62602
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 31 955 euro 82 senti kuni 38 346 eurot 98 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 3515 eurot 14 senti.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Termetics OÜ (hageja) esitas 19. detsembril 2011 Harju Maakohutusse hagiavalduse Zehnder GmbH (kostja) vastu saamata agenditasu ja lahkumishüvitise väljamõistmiseks ning agendiletekitatud kahju hüvitamiseks. Hagihinnalt 40 789 eurot 81 senti tasushageja 12. detsembril 2011 riigilõivu 3834 eurot 69 senti.

2. Hageja täpsustas 16. veebruaril 2012 oma nõuet kostja vastu ja palus kohtul välja mõista kokku 34 746 eurot ja viiwise 2150 eurot 79 senti ning lisanduva viiwise. Harju Maakohus võttis 28. veebruaril 2012 hagiavalduse hinnaga 34 746 eurot menetlusse.

3. Hageja esitas 29. märtsil 2012 ja uuesti 2. augustil 2012 taotluse tagastadatsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 150 lõike 1 punkti 1 alusel hagiavalduse esitamisel 319 euro 55 senti võrra enam makstud riigilõiv. Harju Maakohus rahuldab hageja taotluse 23. augusti 2012. aasta määrusegatsiviilasjas nr 2-11-62602. Maakohus kinnitas, et hagi hind tsiviilasjas on 34 746 eurot ja sellelt tasutav riigilõiv 3515 eurot 14 senti.

4. Hageja esitas 2. aprillil 2013 avalduse nõude täpsustamiseks ja suurendamiseks 34 746 eurolt 35 649 euro 80 sentini. Hageja märkis, et oli hagi esitamisel tasunud hagihinnalt 34 746 eurot 14 senti. Avalduse esitamise ajal kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) lisa 1 alusel tulnuks üle 25 000 kuni 50 000 euro suuruselt nõudelt tasuda riigilõivu 850 või 1000 eurot. Seetõttu ei tulnud hagihinna suurenemise tõttu tasuda TsMS § 147 lõike 4 alusel täiendavalt riigilõivu.

5. Hageja esitas 2. mail 2013 taotluse tagastada osaliselt hagiavalduse esitamisel tasutud riigilõiv. Hagiavalduselt tasutud riigilõiv 3515 eurot 14 senti oli põhiseaduse vastane. Seetõttu taotles hageja 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 vastavas osas põhiseadusvastasekstunnistamist ja kohaldamata jätmist ning enamtasutud riigilõivu 1965 euro 28 senti tagastamist. Põhiseaduslik riigilõivumäär hagiavalduselt on 1549 eurot 86 senti.

6. Harju Maakohus rahuldas 15. oktoobri 2013. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-11-62602 osaliselt hagejataotluse ja tunnistas põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 31 955 euro 82 senti kuni 38 346 eurot 98 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 3515 eurot 14 senti. Maakohus määras hagiavalduselt tasumisele kuulunud riigilõivuks 1645 eurot 72 senti ja tagastas TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja lõike 4 alusel 1869 eurot 42 senti enamtasutud riigilõivu. Riigilõivupõhiseaduspärasuse hindamisel juhendus maakohus Riigikohtu praktikast. Põhiseadusvastane on kohustus tasuda hagilt hinnaga 35 649 eurot 80 senti riigilõivu 3515 eurot 14 senti. Hagilt tasutava põhiseaduspärase riigilõivumäära leidmisel lähtus maakohus enne 1. jaanuari 2009 kehtinud määradest. Harju Maakohtu taotlusjärgus Riigikohtusse 18. oktoobril 2013.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

7. Riigikogu põhiseaduskomisjon on seisukohal, et enne 1. juulit 2012 kehtinud riigilõivud olid põhiseaduse vastased.

8. Hageja ja kostja toetavad Harju Maakohtu 15. oktoobri 2013. aasta määruses väljendatud seisukohti.

9. Õiguskantsler leiab, et Harju Maakohtu 15. oktoobri 2013. aasta taotlus põhiseaduslikkuse järelevalve algatamiseks ei ole lubatav, kuna vaidlusalused sätted ei ole asjassepuutuvad.

10. Kohtumääruse kohaselt esitati tsiviilasjas nr 2-11-62602 hagi 19. detsembril 2011 ja hageja täpsustas seda 2. aprillil 2013. TsMS § 123 järgi võetakse tsiviilasja hinna arvestamisel aluseks hagi või muu avalduse esitamise aeg. Hagi täpsustamisel selgus tsiviilasja hind seetõttu alles 2. aprillil 2013. Seega ei ole 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 sätted praegusel juhul asjassepuutuvad.

11. Taotluse objektiks olevat riigilõivu summat käsitledes jäi õiguskantsler oma seniste seisukohtade juurde ja leidis, et põhiseaduse (PS) § 15 lõikega 1 ning §-ga 11 ei olnud kooskõlas 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1, mille alusel tuli tsiviilasjashinnaga üle 31 955 euro 82 senti kuni 38 346 eurot 98 senti tasuda hagiavalduselt riigilõivu 3515 eurot 14 senti.

12. Justiitsministri arvates on asjassepuutuvad sätted põhiseadusega kooskõlas.

KOHALDAMATA JÄETUD SÄTTED

13. Riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I 25.06.2012, 3) § 57 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine“ lõige 1:
„Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.“

14. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „Riigilõivu täismäärad avalduse esitamise eesttsiviilkohtumenetluses (eurodes)“ (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012) väljavõte:

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
31 955,82	[---]
38 346,98	3 515,14

KOLLEGIUMI SEISUKOHT

15. Kolleegium leiab alustuseks asjassepuutuvad sätted (I) ja hindab seejärel nende kooskõla põhiseadusega (II).

I

16. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema vaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2). Õiguskantsler leiab, et kuna TsMS § 123 järgi võetakse tsiviilasja hinna arvestamisel aluseks hagi või muu avalduse esitamise aeg ja hagitäpsustamisel selgus tsiviilasja hind alles 2. aprillil 2013, ei ole 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 praegusel juhul asjassepuutuvad.

17. Kolleegium ei nõustu praeguses asjas selle järelusega. RLS § 57 lõike 1 kohaselt sõltub hagiavalduse esitamisel tasutav riigilõiv hagihinnast. Tsiviilasja hind on hagihind jahagita asja hind (TsMS § 122 lõige 1). TsMS § 123 järgi võetakse tsiviilasja hinna arvestamisel aluseks hagi või muu avalduse esitamise aeg. Hageja oli esitanud hagiavalduse Harju Maakohtule 19. detsembril 2011 ja see võeti menetlusse 28. veebruaril 2012. Menetlusse võttes oli tsiviilasja hind 34 746 eurot ja hageja oli tasunud sellelt 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 alusel riigilõivu 3515 eurot 14 senti.

18.Hageja esitas 2.aprillil 2013 nõude täpsustamise avalduse ja suurendas nõuet 34 746 eurolt 35 649 euro 80 sendini. TsMS § 147 lõike 4 kohaselt tasutakse nõude suurendamise korral täiendavat riigilõivu vastavalthagihinna suurenemisele. TsMS § 6 kohaselt tehakse tsiviilasja menetlustoimingselle tegemise ajal kehtiva seaduse järgi. Tsiviilasja suurenenud hinnarvestamisel ja riigilõivu määra arvutamisel tuli seega võtta aluseks asjassepuutuvad õigusaktid 2. aprilli 2013 seisuga (TsMS § 123 ja RLS § 57 lõige 1). Seega on iseenesest õige õiguskantsleri seisukoht, et tsiviilasja lõplik hindselgus praeguses asjas pärast 2. aprillil 2013 toimunud nõude suurendamist. Sarnast seisukohta on väljendatud ka õiguskantsleri arvamuses osutatud põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-34-13 (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalvekolleegiumi 23. oktoobri 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-34-13, punkt 10), milles loeti seetõttu asjassepuutuvaks riigilõivumäär, mida hageja pidi tasumatäpsustatud hagihinnalt.

19. Praegunepõhiseaduslikkuse järelevalve asi erineb siiski viidatud asjast selle tõttu, etesialgselt nõudelt ja suurendatud nõudelt tuli tasuda riigilõivu riigilõivuseaduse erinevate redaktsioonide alusel erinevas määras. Alates 1. juulist 2012 muudeti riigilõivumäärasid ning kehtestati uued, eelmistest madalamad riigilõivumäärad. Nõude suurendamise avalduse esitamise ajal, 2. aprillil 2013 kehtinud RLS lisa 1 alusel tuli üle 25 000 kuni 50 000 euro suuruse nõudelt tasuda riigilõivu 850 või 1000 eurot, st vähem, kui hageja tasus hagiavalduse esitamisel 2011. aastal. Seega tõi muutustsiviilasja hinnas kaasa muutuse tasutava riigilõivu määras. Maakohus leidis põhjendatult, et hageja oli hagihinnalt 35 649 eurot 80 senti juba tasunud riigilõivu 2011. aastal ja seetõttu täiendavat lõivu ei nõudnud.

20. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse § 2¹ kohaselt ei saa menetlustoimingu eest, mis on tehtud enne 1. juulit 2012 ning mille eest on riigilõiv tasutud enne nimetatud kuupäeva, taotleda tasutud riigilõivu vähendamist ega tagastamist põhjusel, et alates 1. juulist 2012 kehtib menetlustoiminguks madalam riigilõivumäär. Seega ei saa hageja tagasitäpsustatud hagihinnalt ülemäärat tasutud riigilõivu.

21. Viidatud rakenduseadusesäte ei välista aga seda, et hageja sai esitada taotluse kontrollida 2011. aastal tasutud riigilõivu põhiseaduspärasust ja maakohus tagastada põhiseadusvastases määras tasutud riigilõivu. Riigikohus on leidnud, et vaidluse lahendamisel on asjassepuutuv säte, mis on kohtuasja lahendamisel otsustava tähtsusega ehk mille põhiseadusele mittevastavuse korral peaks kohus otsustama teisiti kui põhiseadusele vastavuse korral (Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-02, punkt 15). Asjassepuutuv on seega säte, midatuli kohtuasja lahendamisel tegelikult kohaldada (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 28. mai 2008. aasta määrus asjas nr 3-4-1-4-08, punkt 13). Praeguses asjas on otsustav tähtsus 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis riigilõivuseaduse nendel sätetel, mille alusel hageja hagiavalduse menetlusse võtmisel, st kokkuvõttes hagiavalduselt tegelikult lõivu tasus. Nende sätete põhiseadusvastasuse korralei peaks hageja tasuma nii suurt riigilõivu.

22. Harju Maakohustunnistas vaidlusalused riigilõivuseaduse sätted põhiseaduse vastaseks jättes kohaldamata 15. oktoobri 2013. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-11-62602, vaadates läbi ja rahuldades hageja 2. mai 2013. aasta avaldust tagastada hagiavalduselt enamtasutud riigilõiv ning tunnistada riigilõivumäär põhiseadusvastaseks (vt ka Riigikohtu üldkogu 2. aprilli 2013. aastamäärus asjas nr 3-2-1-140-12, punkt 20). Maakohus, lahendades hageja taotlust, pidi kontrollima, kas tasutud riigilõiv on põhiseaduspärane (PS § 151 lõige 2 ja § 152 lõige 1).

23. Kolleegium saabeelnevast tulenevalt kontrollida hagi esialgselt hinnalt menetlusse võtmisel määratud riigilõivu põhiseaduspärasust. Kolleegium leiab, et hageja 2. mai 2013. aasta enamtasutud riigilõivu tagastamise avalduse lahendamisel Harju Maakohus olid RLS § 57 lõige 1 ja lisa 1 alates 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis asjassepuutuvad sätted osas, mis nägi ette, et hagiavalduselt hinnaga üle 31 955 euro 82 sendi kuni 38 346 eurot 98 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 3515 eurot 14 senti. Enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse lahendamisel oleks maakohus pidanud vaidlusaluste sätete põhiseaduse vastasuse korral tegema taotluse kohta teistsuguse otsustuse kui nende sätete põhiseaduspärasuse korral.

II

24. Hagiavaldusel riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad eeskätt PS § 15 lõike 1 esimeses lauses tagatud igapäevase põhiõigust pöörduda oma õiguste rikkumise korral kohtu poole. Riigikohus on leidnud, et kõrgest riigilõivumäärast tulenev põhiõigusteriive ei ole olnud menetlusökonoomia ja õiguse mõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks proportsionaalne (vt nt Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punktid 27–28).

25. Eelnimetatud põhjendustel on Riigikohus tunnistanud põhiseadusvastaseks RLS lisa 1 tabelis vaidlusalusel riigilõivumäärade vahetult eelnenud riigilõivu. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 11. aprilli 2013. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-31-12 põhiseadusega vastuolus olevaks riigilõivu määra 3195 eurot 58 senti, mida tuli 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 alusel hagiavalduselt tasudat siviilasjas hinnaga üle 28 760 euro 24 senti kuni 31 955 eurot 82 senti.

26. Samuti on Riigikohustunnistanud põhiseaduse vastaseks vaidlusalusest riigilõivust riigilõivuseaduselisa 1 tabelis ülejäämise riigilõivumäära. Põhiseaduslikkuse järelevalvekolleegium tunnistas RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 alates 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis põhiseaduse vastaseks osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 44 738 euro 15 senti kuni 51 129 eurot 31 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 4154 eurot 25 senti (Riigikohtu põhiseaduslikkusejärelevalve kolleegiumi 19. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-28-12).

27. Eelviidatud otsuste õiguslikele põhjendustele tuginedes leiab kolleegium ka praeguses asjas, ettsiviilasjas hinnaga üle 31 955 euro 82 senti kuni 38 346 eurot 98 senti hagiavalduselt tasuda tulnud riigilõiv 3515 eurot 14 senti ei ole menetlusökonoomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkidesaavutamiseks proportsionaalne abinõu.

28. Lähtudes eeltoodust jajahindudes PSJKS § 15 lõike 1 punktist 5, tunnistas Riigikohus, etriigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis PS §-ga 11 ja § 15 lõike 1 esimese lausega vastuolus osas, millesttsiviilasjas hinnaga üle 31 955 euro 82 senti kuni 38 346 eurot 98 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 3515 eurot 14 senti.

Priit Pikamäe, Tõnu Anton, Ott Järvesaar, Lea Kivi, Lea Laarmaa